

ДРАМСКА БАШТИНА

Јован Суботић

КРСТ И КРУНА

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

К
Н
С

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека

ДРАМСКА БАШТИНА

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник

Миодраг Ђукић, директор

Уредник едиције и приређивач

Душан Ч. Јовановић

Ликовно решење

Ново Чогурић

Штампа

„Србоштампа”, Добрачина 6—8, Београд

Тиранж: 500 примерана

Јован Суботић

КРСТ И КРУНА

**или крунисање Стевана Немање
краља српског**

**ОБРАЗ
ИЗ ПРОШЛОСТИ СРПСКЕ
У IV СЛИКЕ**

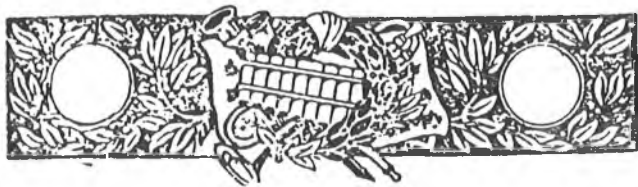
Београд, 1997.

ОСОБЕ:

СТЕВАН I краљ српски }
САВА архиепископ } синови Немањини
ВУКАН велики жупан }
АНДРИЈА II краљ мађарски
Први, Други, Трећи часник Вуканов
Дванаест војника истога
Више часника и војника његових
Војсковођа }
Први, Други часник } краља мађарског
Свита }
Лечник }
Два калуђера Савина
Два херолда
Двоје деце женске
Двоје деце мушке
Четворо деце одрасле женске
Четворо деце одрасле мушке
Једно дете стегоноша српски
Дворски велики оружник
Дворски велики постељник
Дворски велики канцелар
Дворски велики судац
Пролог
Народ

Јован Суботић

ПРВА СЛИКА

БОЈНО ПОЉЕ

С десне стране шатор војводски; у дубљини шатори за војску; над шатором вије се барјак наш. Пред шатором стоје два војника с копљима на стражи. У дубини стоје десет момана с копљима у реду, као већа стража.

Два часника стоје на позорници; један се наслонио на мач и спустио главу, а други гледи на лево на страну.

1. Овај часник гледећи на страну.

Како лепи блиста се Приштина!
Како дивно од овуд изгледа!
(Окрене се другу.)
Сутра ћемо данле у град ући,
И Вукана крунисат за краља!
Једва чекам да овај дан прође
И да зора сутрашња запливи!
Каква ће то да буде дивота
Кад нам Вукан са српским четама
Краљ Андрија са своји Мађари
С барјацима, свирком и песмама,
У тај лепи стану град улазит'!

ДРУГИ ЧАСНИК

А мени ти туга срце стеже
Као да га опасује гуја.

ПРВИ ЧАСНИК

А шта т' може ту стезати срце
Где се ради о срећи народа.
Грозна ова престаће крајина,
И народ ће одахнут' у миру:
А нег само мир у земљу дође
Па краљ био Стеван или Вукан.

ДРУГИ ЧАСНИК

Над би само тим дошли до мира!
Ал' се бојим, мира бити неће,
Нег' ће гора родит' се несрећа!

ПРВИ ЧАСНИК

Од нуд црна та у теби слутња?

ДРУГИ ЧАСНИК

Јуче бијах у мађарском стану
Па чух нешто ...

ПРВИ ЧАСНИК

Но, шта!

ДРУГИ ЧАСНИК

Што ми уши
Проби као стрела усијана!

ПРВИ ЧАСНИК

То бит' мора штогод страховито.

ДРУГИ ЧАСНИК

Вол' о бих ти оглухнути, друже,
Него чути, да је то истина.

ПРВИ ЧАСНИК

Каж' и мени, да га и ја знадем.

ДРУГИ ЧАСНИК

Ал' тим речма можда бих ти предо
Своју главу.

ПРВИ ЧАСНИК

Глава пријатеља
Светија ми је и од исте своје!

ДРУГИ ЧАСНИК

Слушај, дакле. *(Окрене се мало да види, је ли ко близу, па онда одведе друга на леви крај позорнице и тихо му говори.)*

Мађари говоре,
Да ће сутра, над краљевску круну
Нашем метну на главу Вукану,
Овај признат' краља мађарскога
Својим краљем, својим старешином,
Господаром од србских земаља.

ПРВИ ЧАСНИК *упрепасти се*

То не може, то бити не смије!

ДРУГИ ЧАСНИК

Би ће друже: да што би другчије
Краљ Андрија главом дошо амо!

ПРВИ ЧАСНИК

Ја сам стари пријатељ Вуканов,
Па ни мени не може с' допасти
Што туђина у земљу доведе.
Је ли хтео златну имат' круну,
Ваљаде му своје скупит' Србље,
Па понушат' срећу на бојишту.
Ал' овако: тежко издајци!
Па ако јошт то истина буде:
То ћу ја му први ову моју
Сабљу у срце сјурит' издајничко!

ДРУГИ ЧАСНИК

Ја ти казах, што сам тамо чуо.
Него ћути ни ком ништ' неказуј!
Како Вунан ову тајну крије,
Одсећи ће главе обојици,
Дозна л' само, да ми разгласимо.

ПРВИ ЧАСНИК у љутини

Нећу ћутит' него идем одмах
Самом њему па ћу га питати...

ДРУГИ ЧАСНИК прст на уста

Ћути... с миром... неко нам долази.

(Растану се; први часник оде у дубину још раздражен; а други остане на сред позорнице сасвим мирно.)

С леве стране дође Сава у манторосу и простој калуђерској одећи црној, у руци носи прост штап, ком на врху сребрн мали крст види се. С њим иде брат му Стеван у војничкој одори; за њим два калуђера. Сава са Стеваном ступа на сред позорнице, калуђери остану на страни близу кулиса.)

САВА

То ће бити његов шатор.
(Окрене се часнику.)
Иди
И пријави твоме господару,
Да му браћа с њим говорит' желе!

ДРУГИ ЧАСНИК оде у шатор

(На ове речи роди се гигање међу војницима, који остају трага стоје. Часник први стане пажљиво дошљане сматрати.)

СТЕВАН

Свети брате, ја сам те послушо,
Али нисмо добро учинили,
Што му сами у окол дођосмо:
У вучије улегосмо ждрело.

САВА

Ја сам прошо кроз дивље зверове,
И раса ми оста без закрпе;
Ја сам прошо кроз чете хајдучке,
И глава ми длане не изгуби;
Ја сам морске буре претурио
И ево ме здрава и читава.
Бог праведни у свакој невољи
Крепком својом заклони ме руком.
И овде ће свог смиреног слугу
Сачувати од брата душмана!
А теби над отац даде круну
Над другим те он узвиси сином,
Сад је време, да покажеш брату,
Да и духом стојиш више њега.

ДРУГИ ЧАСНИК изиђе из шатора

Војвода ће сам овамо доћи.

САВА

Час удара: сад ће се решити,
Хоће ли нам љубљена Србија
Бити своја, ил' ће бити туђа.

ВУКАН

Изиђе из шатора погледа мрко на браћу, и проговори:
Шта желите!

САВА

Над сам ишо амо,
Издржо сам буру халовиту:
Ал' твој поздрав од буре ј' хладнији.

ВУКАН

С ним долазиш, онако пролазиш.

САВА

Долазим ти са братом рођеним.

ВУКАН

Наше братство бритки мач пресече.

САВА

Ал' ја с мачем на тебе не дођох.

ВУКАН

Зато ево и дођох пред тебе.

САВА

Но' брат брату говорићу данле.

(Озбиљно.)

Кад наш отац, светитељ Немања,

Круну скиде с беле своје главе,

И даде је брату нам Стевану.

ВУКАН

(Гибље се нестрпљиво.)

САВА

(Значајно.)

Ми се онда заклесмо Вукане...

И ти... и ја... да ћемо Стевана

Као свога штоват' старијега...

(Узвишенијим гласом.)

Заклесмо се Богом свемогућим,

Да ћемо га признават, за краља...

(Мало претећим гласом.)

Заклесмо се свима светитељма

Да ћемо му свагда бити верни:

(Мало претећим гласом.)

Чуј, Вукане; Сведок те заклетве

Сад те пита: Јеси ли је држо?

ВУКАН

(Хладно.)

Нисам!

САВА

Зашто ниси?

ВУКАН

Зато нисам,
Јер је... јер је држати немогох!
Кад Латини Цариград узеше,
И над паде грчка царевина,
Два се змаја на нас подигоше,
Римсна црква и мађарсна круна.
Римски папа нађе да је згода,
Да власт своју и на нас рашири,
А Мађари помислише, да је
За њих згодна ударила хора,
Да освоје ове земље наше.
Шта нам друго бијаше чинити
Него силном поклонит' се Риму,
И мађарско тражит пријатељство?

САВА

Мач вам вући понајпре ваљаде!

ВУКАН

Ми смо могли сабљу потргнути,
Ал' да сами себе уништимо.
Бугарска се сломи и повуче,
Те од папе Кало Јован смели
Круну прими а даде му цркву.
Ми остасмо дакле саморани.
Време исна, или да паднемо,
Или да се оном поклонимо
Ком се сав свет пригну и поклони.
Стеван шћаше првим поћи путем,
А ја пођох стопама Бугара:
Морадосмо дакле заратит' се.

САВА

То је наша одувек несрећа;
Што с' не слању Срби и Бугари,
И не стоје један уз другога.
Страдали смо с тога обе стране,
Пак и јоште с тог ћемо страдати.

О да би нам познали унуци,
 Да без слоге за нас нема спаса,
 Те да увек к'о браћа рођена
 Пред свакога стану противника
 И да срећу и слободу своју
 Сложно бране, сложно повраћају!
 Онда неће бити јаче силе
 Међ јадранским и међ морем црним;
 Неће бити славнија имена
 Од српскога и од бугарскога!

ВУКАН

Над год тако можда ће и бити;
 Данас није: а то ј' мени доста.

САВА

Опасност је доиста велика,
 Али образ исна да се истраје.
 Стеван беше на правој путу:
 А твоја је света дужност била
 Стати чврсто уз брата рођена,
 Уз свог краља стојат' и падати!
 И над ниси тако учинио
 Издао си и брата и краља...
 Издајник си и крви и круне!

ВУКАН

Да ја нисам тако учинио
 Не би смео ти ни доћи амо,
 А намо ли тако говорити.

САВА

Ал' би сва три другчије стојали!
 Ја бих с крстом пред вама ишао,
 Стеван и ти за мном са мачеви,
 А за нама наша Србадија,
 Сједињена вером и љубављу,
 Узхићена ваљаним вођама,
 Волња мрети за дом и крст часни.

Пуна тврде на победу наде:
Таквој војски не би протистали
Ни легати разнежена Рима
Ни мађарске чете нанићене.
Па би данас ти преда мном стој'о
Чист и свет'о као победитељ,
Ил' би ти се над гробом ориле
Песме славе, гласи благослова,
И ја бих се тобом поносио ...
А сад ... сад те морам се стидити!

ВУКАН

Ил' би цела кунала нам земља.

САВА

Може бити да би и то било.
Страдали би, 'ал' за кратко време.
Србље сломи Самуило силни,
Ал' се они лепше подигоше,
И посташе бољи од дедова;
Србље сломи Василије грозни,
Али они уз свог Војислава
На брзо се јарма опростише
И посташе већи од отаца ...
Па би тако и овај пут било.
Латини се не могу држати
У лијепу белу Цариграду;
Цариград је Бог истоку дао,
А западу Рим је одредио.
А Мађари слаби су и мали
Да Србију могу задржати.
Баш да би је на час и сломили.
Зато, познај, да си сагрешио,
Па на своје поврати се место,
Да те може светитељ Немања
Тамо н'о свог загрлити сина.

ВУКАН

Ви мислите тако, ја овако:
А будућност учиниће своје.

САВА

Будућност ће свим судити нама:
 Ал' свој закон и садашњост има.
 Она иште да се ми сложимо.
 Па ко неће, тог ће натерати.
 Пружи руку, помири се с братом:
 Па ће тај час невоља престати.
 Туђин ће нам из земље отићи,
 Слобода ће наша процветати,
 Душмани ће наши поникнути,
 Дедом ћемо образ осветлати,
 А унуком славан пример дати:
 Пружи руну... дај му краљу руку.

СТЕВАН *пружи руку Вукану*

У име оца, што нас оба роди...
 У име земље, која нас одхрани...
 У име света, што ће нам судити...
 Прими братску... дај ми братску руку!

ВУКАН *мало дирнут*

Касно, касно: за мене је касно.
 Мени сад је или напред поћи,
 Ил' сам себе укидат' са света.

САВА *свечано*

Убиј себе, ако другче није:
 Али земље не убијај своје!

ВУКАН *очајно*

А на што ту многа разговора:
 Ми можемо тани ствар свршити.
 (Стевану.)
 Трзај сабљу, па да пресудимо,
 На коме ће земља да остане.
 (Тргне мач.)

СТЕВАНУ *задрхће рука*САВА *Стевану*

Мир Стеване: тај ти мач припаса
 Отац над ти даде краљевину,

Ал' да њиме земљу и народ браниш
 А не брата да кољеш рођеног.
(Вукану.)

Чуј Вукане! Јошт једаред кажем,
 Пружи руну, помири се с краљем.
 А ако ме одмах непослушаш
 Нагнаћеш ме да те упропастим.

ВУКАН *смеје се презирљиво*

У мом стану, у сред моје воске
 Да силнога уништи Вукана.
 Краљ... без земље, и поп... без народа!
 Узмите се на ум! Има речи
 Које образ опростит' не даје,
 Па ме њима можеш натерати
 Да вас оба засужњити дадем
 Ма да с голим дођосте рунама!

САВА

(Сава ступи напред, дигне руке горе, и с болним гласом рекне.)

Оче драги, и сам ћеш видити.
 Да жељезом рану видат' морам.
(Калуђерима који приступе кад се он к њима окрене.)
 Сад идите и своје чините!
(Калуђери оду један на једну страну, други на другу.)
(Вукану.)

Ти си руку римском дао папи
 Да ћеш нашу предати му цркву.

ВУКАН *пркосно*

Јесам!
(Међу војницима роди се гигање.)

САВА

Ти си краљу Андрији реч дао
 И десницом писмо потписао
 Да ћеш њега признат' и штовати
 Као српске земље господара
 Само да ти допусти да владаш

Тим земљама ко његов клетвенин.
Реци није ако смеш лагати.

ВУКАН *осорно*

Истина је!

(Часник лупи узбуђен сабљом о земљу: војници се још гibaју.)

САВА

Ти си данле десну диго руну
На свој народ, и на своју цркву,
А ето је мало час подиже
На кров свога оца рођенога.
(Дигне штап с крстом у висину.)
Нек ти зато усахне десница,
Нек на теби живом буде мртва,
И нек јој се живот неповрати,
Док год натраг ти не узмеш речи
Које њоме ујамчи душманом,
И док год је свом непрружиш брату
Молећи га да ти крв опрости.
(Дирне га крстом у десну руку.)

ВУКАН *ком на то испадне мач из десне руке*

Јуначна ми мач испусти рука,
(Покушава да је дигне, али не иде.)
Стани болан: не чин' ме богаљем!
(Ухвати левом руком десну и испитује ју.)
И заиста ... десница ми умре!
(Сави.)
Узми натраг ту ужасну клетву,
Без руне сам целом свету руга!

САВА

Опозови!

ВУКАН

Не могу!

САВА

Опозови!

ВУКАН

Не, не могу; Не могу! Не могу!
Света за реч веже ме присега!

САВА

А ти иди путем уништења.
Знај да твоји сад дознају људи
Црни гријех, што си од њих крио.

ПРВИ ЧАСНИК *дође к другом часнику*
У зао час ти погоди, друже!

САВА *наставља говор*

Па ено ти се ужасава војсна
И проклиње свога војсковођу.
(Један часник дође.)
Је л' истина, говори војводи,
Је л' истина што говоре људи
Да ти земљу Мађаром предаде?

ВУКАН *к часницима*

Напред браћо: веж'те овог попа,
И друга му...

ДРУГИ ЧАСНИК *уђе му у реч*

Не дирајте светца:
Сам војвода пред нама је призна,
Да ј' истина, што га ви питате.

ВУКАН

Ћут' неверо! ...

ПРВИ ЧАСНИК *приступи жестоко*

Зашт' неверо! ... Оно је невера
Који изда своју домовину ...
Ти с' невера ... ти си издајица,
И то т' наже твој пријатељ стари!

ВУКАН

Па ти тано мени!

Е сад видим, да морам пропасти.

(На пољу чују се трубе, добоши, клицање, живио

Стеван.)

(Калуђер дође.)

Реч је наша своје учинила:

Сва одуста од свог вође војска,

И Стевана за свог призна краља.

ТРЕЋИ ЧАСНИК *дође*

Где је Стеван, где је наш светитељ?

(Спази их.)

Ту сте! Ви сте! Добро вас познајем.

(Клекне пред краља Стевана.)

Прими мене за све друге, краљу.

Доносим ти присегу од свију,

Да ћемо те н'о свог слушат' краља.

СТЕВАН

Мени ћете мила бити браћа

Нашој земљи од злата челенка:

Но помого земљи у невољи

Бог на страшном помого му суду!

ДРУГИ ЧАСНИК

Живио Стеван, живио наш краљ прави!

ПРВИ ЧАСНИК

(Устане па се окрене Сави.)

Свети оче, ти нас од сад води,

Јер ти знадеш, шта нам чинит' ваља

А за себе ништа тражит' немаш.

САВА

Вукан вас је повео срамоти,

А Стеван ће водити вас слави!

Сад бирајте, за ким ћете, сами.

СВИ

Живио Стеван, живио краљ српсни.

САВА Вукану

Поражен си: грех те твој порази.
Уништен си: сам си тако хтео.
Браћи својој милији с' нег пређе,
Краљ Андрија неће т' ни гледати:
Хајде кући свога родитеља
Што је било... заборавило се!

ВУКАН у очајању

Куд сам присто: к каквим ћу образом
Међ поштеним показат' се људма!
Ох да ми је десна здрава рука,
Да сам себи сраман живот узмем.
*(Сава га узме за леву руку и нежно га вуче за собом.
Вукан се најпре одупре, по мало по мало попусти и хоће
да пође. Кад пође, стане, и погледи на свој мач, што на
земљи лежи.)*

Ту остани, иструни у прашини:
Бољу судбу и не заслужијеш!!
(Оде са Савом.)

ПРВИ ЧАСНИК

Однесите краља друговима!
Понесу краља за Савом вичући сви: живио краљ Сте-
ван! Живио! Живио!
*(Оду сви осим страже.)
(Војници, који су остали на стражи, ступе у напред.)*

ЈЕДАН ОД ЊИХ

Хвала Богу спасена је земља!
Хајд' те браћо, да плес одиграмо
Што јунаци држе по победи.
Та ово је победа светлија
И славнија од другијех многих.

(На то стану шест часника на десну шест часника на леву страну позорнице, држећи у руци копља, на којима су мале тробојне заставе. Свирка засвира и они плешу уз ову песму):

ПРВИ ЧАСНИК

Труба труби
У бој зове,
Окомлај се
Копље моје
Па душмана
Боди, руши,
Нек му с' крвца
Пољем пуши.

ДРУГИ ЧАСНИК

Хајте, браћо,
У бој сложно,
Сложној браћи
Све је можно:
Сложне мишце
Копља ломе,
Крше сабље,
Врага гоне.

ТРЕЋИ ЧАСНИК

Дође л' душман
Са две стране
Нека чета
Вако стане...
П' онда брже
Од вихора
Окрећи се
Попут кола,
Па ће врањко
Падат' робље
Но пред ветром
Лано снопље.
Боди! удри!
Све обарај!
Падај! гини!
Неуступај!

ЧЕТВРТИ ЧАСНИК

А кад прође
Бојна сеча
Мртву браћу
Сахраните,
На гробови
Од јунака
Плес јуначки
Изведите!
Поведите
Витко коло
По бојишту
Наоколо,
Цупни сваки
Лаком ногом,
Викни брату:
С Богом! с Богом!

ПЕТИ ЧАСНИК

Споменик им
Дигнут' ваља
Од јунака
И копаља,
И стражу им
Дајте гробу
Канва чува
Војеводу.
Два јунака
Два сокола
Иступите
Ван из кола:
Почаст копљем
Хура! хура!
Слава браћи,
Хура, хура!

(1. Кад почну певати, онда окоме копља један ред на према другом па онда пођу себи на сусрет, и прођу све један момак крај другог целим редом на другу страну где

је пређе противни ред стојао, а затим се опет тако исто врате, и зауставе тако, да кад се окрену к публици, формују колону од по два момка.

2. Уз десну строфу маршују напред онда се савију једни десно, други лево обиђу позорницу, и у дну стану, онда све један по један скупа до на пред и онда стану.

3. С почетком 3. строфе, окрену се шесторица на лево, шесторица других једно до другог стојећих десно, окоме копља, и кад стану певати: Онда брже од вихора, онда се стану нагло око средње тачке целим редом кретати.

4. Кад сврше трећу строфу онда направе коло, и иду око позорнице.

5. Кад почну пету строфу, онда се повуку једни на десно, други на лево и направе фронт, па онда ступе два до три корака напред, стану, пруже копља, и врхове саставе, и онда се опет врате на место. На речи: Два јунака, два сокола, одлуче се два прва момка, и стану један уз другог на среду. На речи: почаст копљем, притисну сви копља уз раме управо, на речи: Слава браћи, укрсте копља. Они други приближе се два корака, пак и они тако чине.)

(З А В Е С А)

ДРУГА СЛИКА

ШАТОР КРАЉА МАЂАРСКОГ АНДРИЈЕ II

(Краљ Андрија, његов војсковођа и друга свита.)

АНДРИЈА

Шта ће тај поп? Мило би ми било
Да долази да нам се поклони.
Колико сам до данас видио
Вукан има нешто пријатеља
У приморским српским крајинама,
Али овде у срцу од земље
Беже људи у камен у горе,
Али нико пред нас не излази.

ВОЈСКОВОЂА

Како ће нам когод и да дође
Када Стеван и његови људи
Растурише у народ гласове
Да ми нисмо као други људи
Већ да живе људе прождиремо,
Па то свако првој бежи земљи.

АНДРИЈА

И томе се даје доскочити.
Сутра ћемо у Приштину ући.

Па кад круну на главу метнемо
 Просућемо по народу благо.
 Злато људе највећма привлачи,
 Па ће и оне из крша извући.
(Лечник уђе.)

АНДРИЈА

Но како је детету, лечниче?

ЛЕЧНИК

Мало му је боље, господару.
 Мора да га зрана сунца шину,
 У мозек му сва крв наваљује.

АНДРИЈА

Буди само код њега једнако.
 Само да нам не буде несреће;
 Бела ми је најмилије дете.

ЛЕЧНИК

Не плаши се светли господару.
 Главобоља може брзо проћи.
 Надајмо се да ће тако бити,
 А ја ћу ти, ако горе буде,
 Сваку одмах јавити промену.
(Оде.)

АНДРИЈА

Сачувај ме Боже од несреће.
 Мој Бела, мој мили, драги Бела.
 Већа ми је радост и утеха
 Него сама та краљевска круна.
(Војсковођи.)
 И ти држиш, да ћемо зацело
 Сутра моћи у Приштину ући.

ВОЈСКОВОЂА

Кад узмемо мађарске јунане
 И витешке чете Вуканове,
 Пак уза то нада помислимо

Да противник и неима војсне
 Већ да бежи пред нама у гору:
 Шта нам онда на пут стати може.
 Да уђемо у град над хоћемо
 Код ево од овуд видимо,
 А врата му стоје отворена.
 Сутра ће те Србија поздравит'
 Као свога краља и господара,
 А у круну светога Стевана
 Нов ће алем камен засијати.
 (Дворанин уђе.)

(Краљ Андрија оде к столици, која је на десној страни стајала и седне на њу.

Сава уђе у манторозу, али има и огртач, којем му skut један дечак носи. У руци му је онај штап са крстом. Два га калуђера прате. Кад уђе поклони се краљу.

Краљ Андрија захвали му само макнувши главом.)

САВА

Светли краљу, реци твојим људима
 Да ми једну столицу донесу.

АНДРИЈА *скочи и понуди своју столицу Сави*
 Краљ Андрија поштује свештенство
 С тог ти своју столицу додаје.

САВА

Кад седити оба не можемо,
 А ми ћемо стојати обадва.
 Тек да виде и познаду људи,
 До далазим равном а не већем.

АНДРИЈА

Ко долази краљу да што моли
 Ваља мало и да приклони главу.

САВА

Не долазим да те за што молим,
 Него да ти братску унашем љубав.

АНДРИЈА

Да чујемо, па ћемо видити.

САВА

Ти си дово војску на Стевана
А Стеван је краљ овим земљама.

АНДРИЈА

Стеван себи даде име краља,
И тим себе уз мене постави:
А ја унук толиких краљева
Допустити не смем и не могу,
Да се са мношћом човек узпоређи,
Ког краљевска зибна неодљуља.

САВА

Ти се вараш, ако тано мислиш.
Стеван има толико дедова
Који круну краљевску носише,
Колико и ти, ако не и више.
У вас Стеван први круну доби,
У нас круну Владимир ношаше
У исто доба са вашим Стеваном.
Но и пре њега други краљеваше.
Од то доба до данашњег дана
Ви бројите петнаест краљева
И две жене круну понијеле.
Дођи сутра у наше дворове
Па ћу теби слике показати
Стеванових краљевских дедова.
С тог се вараш, ако мислиш, краљу,
Да си родом бољи и старији.
Или гледаш на старину круне
Ил' на људе који је носише,
Једнаки су Србљи и Мађари:
Краљу Андрији краљ је Стеван раван.

АНДРИЈА

Ал' Мађарска не сме допустити
Да се овде у овим земљама

Дигне снажан народ и држава.
На северу осилише с' Немци,
Јошт и југ нам да ви затворите,
Па немамо за дисање зрана.
С тог морамо српске имат' земље.

САВА

С мојим оцем жупаном Немањом
Окрену се коло у Србији.
И баци је на пут к Цариграду.
Ту ће наша преломит' се судба.
Бијели ће Цариград морати
Или српску задати заставу,
Или своју дигнут' у Приштини
На дворови српских владалаца.
А Мађарска предаде с' западу,
И у мрежу упаде немачку,
Из које се лако изплести неће,
Па шта може нама учинити,
Над савеза себи руке сама.

АНДРИЈА

Краљ је само, који круну носи,
А краљевску круну може дати
Један папа, свете цркве глава.
Сад у Риму влада Инокентије,
И он круну од ових земаља
Даде мени... краљу мађарскоме.
Ја сам дакле краљ од ове земље,
И ако с' други ко краљем назове,
Бунтовник је и мора падати.

САВА

Ког наш народ краљем не нарече
Тог за краља никад признат' неће.

АНДРИЈА

Бог краљеве народима даје:
Ком ког даде, тај тог признат' мора.

У осталом Вукан ме признаје,
А вас друге нећу ни питати.

САВА

Чуј ме, краљу! Вукан није народ,
Нити има права представља' га.

АНДРИЈА

Ја знам опет да је Вукан светли
Глава свега српскога народа,
Знам, он један да у земљи влада,
Другој сили неима ни трага;
А што има у земљи имена,
И гласа, и власти, и поседа и права,
Уз њега је и с њиме се слаже.
Сви ти мени круну поднесоше
И власт моју и право признаше.
За оне пак, који ми зло мисле,
Има доста уза и тамница,
Губитеља и танких вешала!

САВА

То је тако у вас тамо закон:
Наша правда другачије збори.
(Узвишенијим гласом.)
Ја ти, краљу, још једанпут кажем:
Нити Вукан нити другоји му
Могу коме српску дати круну!

АНДРИЈА *силовито*

Ал' ја држим да је дати могу!

САВА

Ми имамо законита краља.

АНДРИЈА *исто тако*

Али ја га за таква не држим!

САВА

Твоја воља можда закон чини
У Мађарској: ал' под нас нинано!

АНДРИЈА

Који моју вољу не поштује
Тог ће на то сила натерати!

САВА

У силе су кратке ноге, краљу:
Јачу снагу од ње има право.

АНДРИЈА

Наскоро ћеш говорит' другчије.
Кад ја сутра српску круну примим,
Тебе првог сила ће сломити,
Ако свом се не поклониш краљу.

САВА

Видим, краљу, да си у грдној блудњи:
Пусти, да ти ја истину кажем.
Ти си овде у срцу Србије.
Имаш војску добру и ваљану,
Ал' је мала да покори народ,
Који неће да ти се покори.
Видиш оне горе наоколо?
Тамо лежи педесет хиљада
Све змајева из кршна камена.
Па да зато у гору узмиче.
Ал' то к мени идоше јунаци
Да одбране земљу од душмана.

АНДРИЈА *погледа на војсковођу*

ВОЈСКОВОЂА

Јача сила никад се не крије.

САВА

Не терам вас да ми верујете;
Можете се осведочит' сами.
У Вукана ваљана је војска,
Ал' та војска сад слуша Стевана.

*(Краљ Андрија погледа опет на војсковођу, незнајући
што да мисли.)*

ЧАСНИК *уђе*

Опрости ми светли господару
 Ал' ти се ово одмах казат' мора.
 Српска војска остави Вукана
 Баш сад са свог сва се креће места,
 Српска војска остави Вукана
 И сва пређе брату његовومه.
 Баш сад са свог сва се креће места,
 Привлачи се онијем горама.

АНДРИЈА

За истину твоја јамчи глава!

ЧАСНИК

Истина је, главу ти залажем.
 (Оде.)

САВА

Ти сад стојиш са десет хиљада
 Усред земље туђе непознате.
 Усред једног душманског народа.
 Што за једном сад заставом иде.
 Ако с нама сад мир не утврдиш,
 Него пустиш да до боја дође,
 Ниједан вас неће изнет' главе:
 Ту ћете сви кости оставити.

АНДРИЈА *прсне*

Ал' ни твоја неће бити жива.
 Ти ћеш овде таоцем остати:
 Прва труба, што на бој затруби
 Теби скида са рамена главу.

САВА

Син Немањин не боји се смрти.
 Него да ти кажем за што дођох.
 Ја сам, као што видиш, свештеник,
 И грозим се од крви и покоља;
 Задаћа је моја мирит' људе,
 И чинит добра и душману.

И с тога ти мир понуђам краљу.
Дајем теби три цијела дана,
Да сам видиш и да се увериш,
Да је истина, што сам ти казао.
Онда можеш мирно поћи кући,
Никог неће заболет' вас глава.
Останеш ли ту као душманин,
Ја ћу у свету затворит' се цркву
И за ваше Бога молит' душе,
А Стеван ће дужност извршити.
Коју земља на њега налаже.
Сад те смијем и молити, краљу,
Јер ме молба понизити неће:
(Молећи.)
Прими, краљу, ту братску понуду,
Ја те молим, ја те братски молим.
(На пољу чују се бубњеви.)

ЧАСНИК *уђе нагло*

На оружје! Издани смо, краљу,
Вунан пређе са војском Стевану.
А у гори стоји сакривена
Небројена војска противнична.

ЛЕЧНИК *утрчи унутра*

Леда, краљу, један чанак леда,
Бела ће ти без леда умрети.

АНДРИЈА

Шта за Бога! Брже, брже к њему.
(Оде нагло.)

ЛЕЧНИК *кршећи руке*

Запали се мозак у детету,
Један лед га може сачувати:
Леда дајте!

ВОЈСКОВОЂА

Однуд сада леда
У пустињи, усред лета жарна,

ЛЕЧНИК *ходајући у највећој туги*
 Леда дајте, умреће нам дете!

САВА *к лечнику*
 Стоји л' тако, старино, доиста?

ЛЕЧНИК
 Леда, леда, Боже дај нам леда!
(Оде нагло.)

САВА
 Хајте, да се помолимо Богу!
 Бог све може, а можда му с' хоће.
(Скине камилавку.)

Пева:
 Силни Боже, Боже милостиви,
 Молим ти се услиши ми речи.
 Сви облаци у твојој су руци,
 Пошљи онај што нам леди просипа,
 Пошљи облак, проспи ледна зрна,
 Спаси дете, које греха не зна,
 Спаси једну за будућност снагу,
 Спаси наду једнога народа.
 И покани и тим чудом свету,
 Да је теби најмилија молба,
 Коју шаље човек за душмана.
 Спаси живот, смрт погази грозну.
(Оберучке дигне штап с крстом у висину, узвишено.)
 И молим ти се Боже наш!
(Тишина.)

(На једаред дуне олуја, грмљавина забруји, муње се вајају, громови пуцају, лед пада из облака.)

САВА *устане, војсковођи краљевом*
 Узми чанак, и накупи леда,
 И носи га тужном родитељу.

ВОЈСКОВОЂА *оде напоље*

САВА

Слава теби, господе, слава теби!

АНДРИЈА *уђе нагло*

Свети оче: ти ми спасе дете...

САВА

Не ја краљу... него онај с више.

АНДРИЈА

Ал' на твоју усрдну молитву.

(Пружи му руку.)

Ево руке: ми смо пријатељи!

И бићемо навек пријатељи.

И нећ виде из ове прилике

Позни венци и касни унуци

И Стевана и Андрије краља,

Да Бог хоће, да су пријатељи.

САВА *дајући му руку*

Уговор је овијем утврђен.

АНДРИЈА

И ја ово овим печатим га!

(Оде к столу и донесе хартију савијену.)

Повраћам ти уговор Вуканов

И од дане решавам га речи.

*(Преда хартију Сави.)*САВА *узимајући лист*

А ја сад те молим да ми сутра

У Приштини милим будеш гостом.

АНДРИЈА

Доћи ћу ти, радо ћу ти доћи...

А вишњему да захвалим Богу,

Ево овде тврду веру дајем,

Да ћу силну сакупити војску

И лепој је одвест' Палестини:

Кад он живот мог сина сачува,
Да његовог ја гроб ослободим.
(Весело.)

(Трубе трубе, војска весело кличе: *Éljen. Живио. Vivat.*)

(Друга свита весело се креће око Саве.)

АНДРИЈА узимајући Саву за руке
А кад смо се тако удружили:
Повичите из грла јаснога:
Живили Србљи! Живила Србија!
(Сви вичу то.)
(Оркестар свира.)

(З А В Е С А)

ТРЕЋА СЛИКА

ДВОРАНА У КРАЉЕВСКОМ ДВОРУ У ПРИШТИНИ
Унаоколо стоје статуе краљева из дома Војисалића

(Кад се дигне завеса нађе се на позорници Пролог обучен у грчко одело, са весничким шареним штапићем у руци.)

ПРОЛОГ *поклони се публици*

Ја сам Пролог. Грци ме родише
Па ми ово име наденуше.
Много бројим хиљада година,
Али вечна младост ми је дана.
Сва познајем светсна позоришта,
Грчко, римско, шпанско и енглеско,
И сва друга, ма се нано звала.
И на српском већ се дадох видит'
Само можда у другом оделу.
Данас дођох у грчком руху
Да учиним пошту светковини.
А да могу коју прозборити,
И ја малу узо сам улогу.
Улога је мала, врло кратка,
Чини ми се да је добро знадем.
(Преправља се да говори.)

„Сан на јави” доно вам је лане
 Дванаест слина српскијех краљева:
 И сад овде толико видите,
 Ал' ово су други а не они.
 Оно беху унуци од ових,
 А ово су дедови од оних;
 Они лане беху Неманићи,
 Ови овде Војисалићи су!”
 Ја сам готов, и сада се праштам!
 С Богом! С Богом до прве прилике!

(Застор се спусти, Пролог оде, а застор се опет одмах дигне.)

САВА

(Водећи краља Андрију уђе; за њима иду Стеван и Вукан.)

Поздрављам те као госта, краљу,
 У дворови мојих прадедова,
 Међ слинама од српских краљева.

АНДРИЈА

Дух у мисли чудно се уздиже
 Кад погледим на те слике сјајне!
 Таква прошлост славна и свијетла
 Мора дати и будућност славну.
 У овоме свечаном тренутку
 Чини ми се да с дедови ваши
 Савез склапам за наше унукe!
 Сад те молим да ми кажеш име
 Сваког од тих сјајних владалаца,
 Код којих ми кроз душу пролази
 Света гроза, дубоко штовање.

САВА

Казо сам ти да у исто доба
 Кад ви нашег имасте Стевана
 Ми имасмо нашег Владимира.

Но ваш Стеван бијаше срећнији,
Владимира нашег посијече
Пријеваром на вери Владислав
Краљ бугарски рођак по супрузи.
Владимира пође да замени
Брат Драгомир, но тог Котарани
На превари у цркви убише
Кров скинувши међућ' на њ' камење.
Но ови су у другој дворани
Где су слике српских владалаца
Од колена лепог Велимира
Ил' Белуса, како Рим га прозва.
А ово је дворана краљева
Који лозу од Војислава вуку.
(Одведе краља к Војиславу.)
Ово ти је стабло племенито,
На ком сви ти родише јунаци.
Котарани убише му оца
Ко што рекох, мајна му побеже
К Љутомиру жупану рашкоме
Оцу своме, но и овог нађе
Мртва, те бежи ујаком
Од зла на зло, из Рашке у Босну.
Но јошт млада ујаком нестиже
Роди чедо у зеленој гори,
Умота га лишћем и травицом,
А липовом уви га личином.
То детенце у бегу рођено
Спасе после своју домовину
И постаде од најбољег бољим,
Јасним сунцем међ сјајним звездама
На српскоме небу краљевскоме.
Кад но Грци љуто погазише
Све државе српске и бугарске
Он подиже народ на оружје
И потуче чете цариградске
Седам чета и седам војвода,
Те прикупи све српске државе,
Да сјајнија поста нег инада.

(Приступи другој статуи.)

Ово су му три јуначка сина:

Краљ Гојислав, Михајло, Радослав;

Сва три златну круну понесоше

Ал' тек после смрти материне,

(Показује слике.)

Коју видиш с најстаријим сином.

Гојислава невера посече;

А Михајло с браћом и синовма

Скопча Српску са земљом Бугарском

И Бодина даде Бугарима

Да им буде царем у Трнову.

За Михајлом краљ Радослав дође.

Добар јунак, ал' пријатељ миру

Више ценећ од силе правицу.

Под њим земља одмори се наша

Од силнијех првашњих ратова.

Он Бодина сина Михајлова

Из тамнице спасе цариградске;

Ал' му Бодин лепо не захвали,

Већ му узе целу краљевину.

Бодин бјаше јунак над јунаци.

Он јуначком притисну десницом

Све жупане, бане и војводе,

Те му светлој поклонише с' круни,

И учини име знаменитим.

Међу прве стаде краљеве нам.

Но Јакинта, његова краљица,

Коју овде с Ђорђем сином видиш,

Баци семе у земљу крваво,

Које роди ужасним покољем.

У тој борби страсти и насиља

Истрошише с' силе необичне.

Краљ Доброслав син краља Михајла,

Би ослепљен, љуто осаканен,

И с престола у манастир бачен;

Кочапар сконча избог на бојишту.

Краљ Владимир, унук краљ Михајла

Попи отров, и у земљу пође;

Краљ Грубеша погину у боју
Ког поведе ради круне с Ђорђем;
А сам Ђорђе син јуначког оца
Следујући науци матере,
Која овде поред њега стоји,
Са престола мораде се сићи,
И отићи сужањ у Цариград.
И Јакинту прогута олуја,
Коју сама у земљи подиже.
Мој дед стиша ту ужасну буру,
Краљ Градиња, унук доброг краља
Радослава: с њиме седе правда
На наш престол, он погуши страсти;
Он Ђорђија не хтеде губити,
И опрости свима и сваноме,
Рату стаде грађанском на главу,
И помири куће замражене
И измири духове кржаве.
У Градиње два бијаху сина
Најотарији зваше се Радослав
И тог видиш до оца у реду,
А најмлађег назваше Немањом,
Њега овде међ дедови нема.
Са Немањом нов се дух појави,
Нова тежња, и нове стихије.
Но то ми је отац, пријатељу,

АНДРИЈА

Видећ' такву славу и господство
И јуначку у народу снагу
Видим да су Србљи и Мађари
Два народа равна и једнака.
И кад дођем столном Београду
Господу ћу у сабор сазвати,
И казат' им све, како је било,
И донети за напредак закон,
Да на Србље Мађар не удара
Ни за вољу Риму ни Цариграду,
Већ да с њима живи у љубави,

Српску круну да штује но своју,
 Српско право да никад не вређа,
 Јер право си реко, светитељу,
 Да мађарској запад прети круни
 А Цариград српском краљевању:
 Па би било за нас понајбоље,
 Да стојимо један уз другога,
 И да један другом помажемо
 Кад ком буде дошло до невоље.

САВА

Поштовање права и образа
 Један пут је, и једини, краљу,
 Који нашем води пријатељству.
 Јер за своје право и поштење
 Сваки Србин радо даће главу;
 И пре ћемо сви дат' се исећи
 Него да свој образ погазимо.

АНДРИЈА

Данас шиљем из Србије војску,
 А сутра се и сам за њом крећем.
(Дајући им руке.)
 С Богом браћо, с Богом, пријатељи:
 Донгод живим, ваш сам у свачему.
(Оде на поље.)

САВА пратећи га

С Богом пошо, срећно кући дошо,
 И ове своје нашао веселе.
(Изађу.)

СТЕВАН Вукану, који смућен стоји

Брате!

ВУКАН тргнувши се

Шта ћеш?

СТЕВАН

Ето стран нам човек
 Пружи руку мира и пријатељства;
 А ти ето јошт окрећеш главу
 Од свог рода, од браће рођене!

ВУКАН

Зар ме ви јошт бројите у живе?
Та нисте л' ме уништили сами!

САВА дође Вукану

Чуј Вукане, крајни час удари,
Да ми своју кућу уредимо.

ВУКАН с окренутом главом на страну

А шта имам ја ту говорити?
Ето ти све без мене нареди.

САВА

Мађари нам из земље одлазе,
Али лако могу опет доћи.
Краљ се Андрија спријатељи с нама,
Ал' у људма мењају се мисли,
И краљ често што му с неће мора.
Зато ваља да се погодимо
И међ собом закон учинимо,
Да не дамо суседом прилике
Мешати се у наше послове.
С тог се мораш ти сад и заклети
Пред сликама наших прадедова
Да се никад подигнути нећеш
Против краља, против брата свога
И да нећеш у земљу позвати
Ниног, никад, од наших суседа!

ВУКАН

Могу себе укинут' са света
Ако тако за добро нађете:
Ал' реч дану погазит не могу
Јер ми неда образ и поштење!

САВА

(Даје му писмо, које бијаше добио од краља Андрије.)
Реч, коју си краљу Андрији дао.
Ево ти је... он ти сам је враћа!

А тим истим и она с' решава,
 Коју даде уз Андрију Риму!

ВУКАН узме писмо левом руком
 Сињи камен са душе ми спаде!
 (Ступи кораком напред и подигнувши главу горе,
 очи к небу, свечано.)
 Заклињем се!

САВА

Дигни у вис десницу!

ВУКАН уздахне и поникне
 Десница ми виси о рамену
 Мртва!

САВА

Реч си узо, коју њом зададе,
 А брату је динеш у заклетву:
 Понушај је дигнут' у висину.

ВУКАН

(Сумњајући покуша да је дигне, и дигне је.)
 Ох радости, руци с' врати снага;
 Мени дика врати се јуначки:
 Назуј речи: руна је дигнута!

САВА

Заклињем се Богом истинијем,
 Да ћу брата признават' за краља,
 И слушај га као господара,
 И да нинад нинанва туђина
 На Србију нећу дозивати!

ВУКАН изговори и дода

И нека ми усахне десница
 Ако мач свој на свој дигнем народ,
 И нека земља кости ми изметне
 Ако за њу своју недам главу!
 (Приступи Стевану и пружи му десну руку.)

*Стеван му руку прихвати.
Вукан спусти се на колено пред њим.
Стеван га дигне и загрли га, па га онда одпусти.)*

САВА стане више њих у среду

Тако драги: докле српска браћа
Коју судба на крму позове
Тако стоје један уз другога
Но што сада ви стојите овде,
Неће бити силе на свијету
Која ће нам образ погазити.
На ту вашу слику и прилику
Потомци ће очи упирати,
И на слогу браћу позивати;
А јуначки наши прадедови
Којих дуси сад над вама лебде,
У своме ће небесном насељу
Сласт у чистим осећат' душама,
И нечујним нашем уху гласом
Благослов ће над вама изрицат'!
Спустите се, браћо на колена,
Да вам савез брат вам благослови
Чистим срдцем и смртном молитвом.

(Стеван и Вукан кленну држећи се за руке.

Сава дигне главу горе, очи к небу, и метне руке на њихове главе, па из дубине душе са највећом побожношћу говори:

Да сте срећни! Да сте моћни! Да сте благословени!

(У тај мах чују се први гласови песме од мермерних ликова.

Сава, Стеван, Вукан упрепасте се.)

САВА

*То су дуси наших прадедова!
(Спусти се и он на колена.)*

ЛИК СТАТУ *лева*

Да сте срећни! Да сте моћни! Да сте благословени.
Амин!

(Међу тим се појавио тиком за њима дух Немање обучен као у Сну на јави, сад простре руке над њих и подржи и тако док песма траје, а на крају ње одпева он само тихо: Амин!)

(З А В Е С А)

ЧЕТВРТА СЛИКА

Дворана као у III. слици. Само што је свакој слици дан у руку барјачић тробојни.

Кад се завеса дигне чује се из даље певање химне: Цар небески итд. или, ако се то не може у потпуној мери произвести, свечани марш са леве стране, и стану улазити у позорницу један по један.

- 1. Два херолда с мали тробојни барјаци,*
- 2. Два детета женска у бело обучена са тробојни барјачићи,*
- 3. Два мушка детета са тробојни барјачићи,*
- 4. Четири одрасле женске деце са барјачићи,*
- 5. Четири мушка са голим сабљама,*
- 6. Један момак са великом тробојницом,*
- 7. Један дечко с крстом,*
- 8. Два свештеника са горећим свећама,*
- 9. Дворски велики оружник са краљевским мачем (на јастуку),*
- 10. Дворски велики постељник са крзненим огртачем;*
- 11. Дворски велики писар са скиптром;*
- 12. Дворски велики судац са круном.*
- 13. Стеван краљ обучен у дољње хаљине, но гологлав и без мача. С десне стране Сава у орнату пуном, с еванђељем. С леве Вукан у ратном оделу са краљевском заставом,*

14. За њима народ.

Кад дође до среде позорнице, онда први иду на десну страну исте, а други на леву.

Онај с барјаком, што сам иде, стане на крај с десне стране.

Краљ Стеван стане на среду но дубље.

Сава с десне његове стране.

Вукан с леве.

За цело време док се неставе у ред траје певање или марш.

Кад песма или марш престане.

Сава: Приступите. На то да преда еванђеље једном од свештеника.

Велики оружник с мачем приступи.

Сава узме мач и рекне: „Опасује се Стеван краљ мачем правде и закона.“ На то даде мач оружнику, који га краљу припаше.

На то приступи ризничар с плаштом.

Сава узме плашт и говори: „Одева се Стеван краљ плаштом славе и величанства.“

На то заогрне ризничар плаштом краља Стевана.

За тим приступи канцелар са скиптром.

Сава узме скиптар и рекне: „Уручује се Стевану краљу жезао власти и управе.“

Канцелар прими од њега скиптар и даде га краљу Стевану у руку.

За тим приступи дворски судица са круном.

Сава узме круну и говори: „Венчава се Стеван краљ венцем чести, царства и господства.“

На то приступи Вукан узме круну с једне, Сава с друге стране и метну је Стевану, који је клекнуо, на главу.

За сваким говором Саве певао је лик аксијос! или достојан! или се виче: живио!

Кад престане предавање знамења краљевских, стану два свештеника на среду и један говори држећи свећу док други стоји уз њега држећи свећу.

Благоверному, великоможному, и блистателному краљу Стевану, по божијој милости краљу Србије, Диоклеје, Трибуније, Далмације и Захулмије многаја лета!

Хор пева многаја лета.

Краљ је Стеван био устао, кад су почели свештеници многолетство говорити.

Сад приступи овештеник Сави са еванђељем. Сава узме јеванђеље и поднесе га Стевану, Вукан спусти краљевску заставу уз јеванђеље.

Краљ метне руку на св. књигу и говори:

КРАЉ СТЕВАН

Заклињем се живим Богом, пречистом Богородицом, и свим светцима и угодницима Божијима, даћу земљи мојој и народу моме бити краљ бранитељ, краљ отац, краљ правосудац!

Сава узме еванђеље и задржи га код себе.

Краљ узме заставу и вине је у вис.

Сви: Живио, краљ Стеван! Живио, живио, живио! Музика свира шумни поздрав.

Вукан ступи пред краља, спусти се на кољено, дигне руку у висину, и узвишеним гласом изговори присегу:

ВУКАН

Заклињемо се живим Богом, пречистом Богородицом и свим светцима и угодницима Божјима, да ћу бити увек веран краљу српском, мом брату Стевану и његовом породу!

На то устане и пољуби краља у руку, а краљ му даде краљевску заставу.

Онај са великим барјаком клекне и спусти барјак до земље: сви поклече осим Саве, краља и Вукана, и барјактар ренне:

БАРЈАКТАР

И сав народ српски приступа тој присеги, и даје веру новоневенчаном краљу Стевану!

Музика удари у свечани поздрав.

Сви вичу: „Живио краљ србски Стеван! Живио! Живио! Живио!

Бенгалска ватра осија све.

ПРИМЕДБА

Ова је слика нарочито за то састављена, да се црквено пеније уметнички сложено и музиком праћено у пуној красоти покаже. Зато се може при крају додати једна и друга строфа химне: Тебе Бога хвалим! Зато се и оно: аксијос и достојан има нарочито удесити, да тој намери одговори. Мора се дакле за све гласове сложити, и великим хором певати.

Исто тако мора се и многаја лета спровести.

Царју небесни и тебе Бога хвали богу се баш за ову прилику удесити, и тако црквено певање генералисовати општим побожним карактером.

А ако се не може овој намери одговорити, онда је боље да се изостави, и други горе назначени припеви употребе. Јер кад се певање не изведе како ваља, намера се непостижава, а свршетак представе слаби се.

П О Г О В О Р

ДРАМСКИ СЦЕНАРИО ДЕВЕТНАЕСТОГ ВЕКА

Јован Суботић, књижевник, редитељ и драмски писац рођен је 30. јануара 1817. године у сремском селу Добринцима. Прве разреде основне школе похађао је у родном месту, гимназију је учио у Сремским Карловцима и Сегедину. У Пешти је докторирао филозофију 1836. године, а четири године касније и права. Од 1841. године започиње да се бави адвокатуром, којом ће се бавити само као једном од многих својих активности. Од 1842. пет годишта је уређивао Летопис Матице српске у Пешти, у којој је живео до судбоносне 1848. године. У време револуционарних превирања 1848/49, као умерени либерал, почео је веома активно да се бави политиком, што је било повезано са његовим бројним путовањима. После Пеште боравио је у Бечу, да би 1853. прешао у Нови Сад.

Суботићево интересовање за позориште није било ограничено само на писање драмских текстова. Његов богат драмски опус само је део трајног и озбиљног занимања једног српског интелектуалца за театар као институцију од велике важности за културу и национално освешћење једног народа. Био је свестран књижевник. Писао је песме, драме, приповетке, романи, филолошке и естетске списе, уџбенике, антологије, политичке расправе и чланке. Шездесетих година деветнаестог века је почео да се интензивно бави драмом, када је већ био познат књижевник

и песник. У овом периоду настале су све његове значајне развијене драмске форме: превасходно трагедије из националне прошлости *Херцег Владислав* (1860), *Звонимир* (1862), *Прехвала* (1863), *Немања* (1863), *Милош Обилић* (1864), *Бодин* (1864) и *Краљица Јакинта* (1865). Театролози и историчари нашег позоришта сматрају га за једног од твораца нове српске трагедије по укусу времена и тадашњег театра. Уназивано је на добру композицију драме, јасноћу казивања, одређеност ликова, прецизност у вођењу радње и подстицај у тексту који су наводили глумце на академску, оновремену интерпретацију. Међу врлинама које су му приписаване је одушевљење националним митом и склоност на ставрању драме у духу праве епске поезије. Сматрало се да познаје бит народне епике и да у његовом духу ствара слике које побуђују машту савременог гледаоца. Његов стих се одликује драмском снагом, а техника писања лакоћом којом се стварају односи, вештина којом се извлачи драмска тензија, која је уз одушевљење доводила до трагичног заноса. Знатан је Суботићев допринос у потискивању изразито литерарних критеријума у вредновању сценских особености једног драмског дела. Његова дела одликују се романтичарском монументалношћу и повишеном емоционалношћу, које су доводиле до позитивне еуфорије како на сцени тако и у гледалишту. У њима нема злоупотребе осећања историјских личности и догађаја, већ се осећа наглашавање трагичности родољубивог заноса и судбинска несрећа која у непредвидим околностима угрожава и саму бит поноса, вере и јунаштва.

Његов рад на позоришном плану је био свестран и од вишеструке користи. За време боравка у Загребу био је председник Управног одбора Казалишног друштва четири године почев од 1863. и учинио је веома много за млади хрватски театар у његовом утемељењу. Али 1867. бива отпуштен из службе, зато што је ишао на свесловенску етнографску изложбу у Москву. Тада напушта Загреб и враћа се у Нови Сад да се бави адвокатуром. Ту убрзо бива изабран за председника Матице српске. То је било 1868. године. Исте године, такође, постаје председник но-

восадског Друштва за Српско народно позориште. Четири године се веома активно ангажовао у раду Друштва и помагао новосадском позоришту да преброди кризу која је настала одласком великог броја глумаца у Београд, 1868. године у тек основано Народна позориште. Касније се, 1873. године преселио у Осијек, да би од 1884. живео у Земуну, где је и умро. Као датум његове смрти белени се 16. јануар 1886. године.

Његов драмолет *Крст и круна* први пут је изведен у новосадском Српском народном позоришту на Савиндан, 15. јануара 1870. године. У штампаном, али тешко доступном издању, носи поднаслов *образ (слика) из прошлости српске*, а извођен је са алтернативним насловом *или крунисање Стевана Немање краља српског*. Музику је писао Аксентије Максимовић, а главне улоге су тумачили Паја Маринковић (Стеван), Димитрије Ружић (Сава), Лаза Телчки (Вукан) и Никола Недељковић (Андрија). Представа је на истој сцени обновљена две године касније, али са сасвим другом поделом. У међувремену играна је и на позорници Народног позоришта у Београду. Осим податка, да се то збило 25. октобра 1871. године, није сачувано ништа друго релевантно. Потом је драмолет *Крст и круна* још једанпут постављен на сцену Српског народног позоришта у Новом Саду, у сасвим новој подели, и то се збило 12. марта 1872. године.

Ова слика из прошлости Јована Суботића има много сличности са његовим другим драмолетом *Сном на јави* (1868), која носи истоветан поднаслов. Обе су настале као пригодни текстови за обележавање светосавских прослава у новосадском театру, али су ови комади потом играни у Београду и другде без обзира на пригоду. Сам писац се у потоњем тексту *Крсту и круни* на неколико места, кроз казивање својих антера, позива на *Сан на јави* и рачуна на гледаочево познавање свог претходног образа о Свето-ме Сави. Но, то је само узгредно позивање које није неопходно за разумевање самог комада.

Крст и круна припада оној врсти комада који нису били ретки у фундусу старе српске драматургије. Писали су их и Стерија и Матија Бан и многи други. Из њих

се подоста сазнаје о фази развоја српског театра у коме су настали и од необичне су важности за проучавање историје и социологије позоришта у Срба. Пре би се могло рећи да су то драмски сценарији, него разуђене драмске форме. Марта Фрајнд пише да се у њима „јављају многи елементи који су деловали у правој историјској драми: епска традиција, средњевековна историја као низ владарских и светачких ликова, родољубиво осећање доведено до екстазе, одсуство критичке дистанце према националној историји, религијски тонови, доминација ликовног и музичког над вербалним историјска поука“. О њима не треба претерано строго судити, нарочито када су књижевне вредности у питању. Али зар овакви драмолети, први позоришни сценарији нису у дослуху са савременим невербалним театром. Занимљиво би било видети једно тумачење готово потпуно без текста, у једном савременом сценском тумачењу. Или тражимо превише.

Душан Ч. Јовановић

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ПРВО КОЛО

Књига 1

Панта С. Срећковић
БОЈ НА ДУБЉУ

Књига 2

Милун Т. Ибровац
БОЖИЈИ СУД НА МЕНДИНОМ БРДУ

Књига 3

Милорад Поповић Шапчанин
БОГОМИЛИ

Књига 4

Илија Вукићевић
ЛЕПА БУЛА

Књига 5

Живко М. Романовић
ПРОКОП

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ДРУГО КОЛО

Књига 1

Милорад Поповић Шапчанин
ДУШАН СИЛНИ

Књига 2

Милорад Поповић Шапчанин
ГОСПОЋИЦА КАО СЕЉАНКА

Књига 3

Милорад Поповић Шапчанин
ТРНОВА КРУНА

Књига 4

Мита Поповић
КРВАВИ ПРЕСТО

Књига 5

Светислав Ђурђевић
ЛАЖНА ИСПРАВА

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ТРЕЋЕ КОЛО

Књига 1

Мита Поповић
НАШИ СЕЉАНИ

Књига 2

Жарко Лазаревић
САМРТНА КЛЕТВА

Књига 3

Жарко Лазаревић
УГАШЕНО ОГЊИШТЕ

Књига 4

Жарко Лазаревић
КРОЗ ШИБУ

Књига 5

Тодор Пинтеровић
ЈУРМУСА И ФАТИМА

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1-2

СУБОТИЋ, Јован

Крст и круна : образ из прошлости српске у IV слике / Јован Суботић ; [уредник и приређивач Душан Ч. Јовановић]. Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 1997 (Београд : Србоштампа). — 54 стр. ; 15 см. — (Библиотека Драмска баштина ; коло 4, књ. 2)

Тираж 500. — Стр. 51—54: Драмски сценарио деветнаестог века] Душан Ч. Јовановић.

929:82 Суботић Ј.

а) Суботић, Јован (1817—1886)

ИД=57084996

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА
ЧЕТВРТО КОЛО

Књига 1
Атанасије Николић
ДРАГУТИН, КРАЉ СРПСКИ

Књига 2
Јован Суботић
КРСТ И КРУНА

Књига 3
Милош Цветић
БРАЋА

Књига 4
Доброслав Ружић
СТЕВАН ДЕЧАНСКИ

Књига 5
Светозар Ђоровић
У МРАКУ